
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

кн. 2, 2012 (год. XXI), ISSN 0861-7902

AN EPOS OF ANCIENT TIMES AND THE MIDDLE AGES

В. Б. Мусий, Т. Ю. Морева „Епос древности и
средновековия“, Одеса: Астропринт, 2012.

Учебното пособие “Епос древности и средновековия” на Мусий и Морева, предназначено главно за целите на университетското обучение, е насочено към представянето на един от най-характерните жанрове на древната и средновековната литератури, чиито същност и развитие са по-малко достъпни и по-трудни за възприемане от студентите, както поради хронологическата си отдалеченост от нашето време, така и поради специфичните си литературни особености. Същевременно на тази тема в учебните пособия по принцип не се отделя специално място, разглеждането ѝ най-често е част от поцялостно проследяване на литературно-историческия процес през двете епохи. Този факт очевидно е мотивирал авторите да посветят на епическата поезия отделна книга, както става ясно и от анотацията към нея, където е подчертано, че това е първото учебно пособие, което представя по-самостоятелно и исторически по-обхватно литературно-жанровата форма. Учебното пособие има и по-конкретна цел – да подпомогне обучението по програмите на два лекционни университетски курса по световна литературна история и е адаптирано към тези учебни програми. Става въпрос за лекционните курсове “Легенди и митове на народите” и “История на световната литература през Средновековието”, които определят както двуразделната композиционна структура на учебното пособие, така и литературно-историческия контекст, в очертанятията на който се разглежда проблематиката на епоса.

Замисълът на двамата автори е изключително ефективен за университетското обучение, като се има предвид, че в пособието лекционният материал върху античния и средновековния епос е представен в концентрирана и проблематизирана форма и е съчетан с материали за проверка на получените академични знания. А в аспекта на композиционното структуриране на пособието е избегнато традиционното обособяване на “глави”, смущаващо понякога студентите, чрез тематичното систематизиране на текста в посочените по-горе два основни раздела, съобразно проблематиката на двата курса.

Древният и средновековният епос в учебното пособие са представени в двата основни аспекта, обуславящи функционалното им научното изясняване – теоретически, като поетика на жанровата форма, и художествено-творчески, като специфична проява и развитие на тази жанровата форма в литературното творчество на отделните нации и народи. Прави впечатление амбициозният обхват на привлечения художествен материал, включващ респектиращ брой произведения на древния и средновековния епос от три континента – Европа, Азия и Америка. В пособието са включени за разглеждане по-конкретно творби като епоса на маите, шумеро-акадския епос за Гилгамеш, древноиндийския епос “Рамаяна”, англосансконската епическа поема за Беовулф, тибетско-монголската епопея за Хесер-хан и др., както и най-значителните творби на френския, испанския и немския средновековен епос “Песен за Роланд”, “Песен за моя Сид”, “Песен за Нибелунгите”. Отсъстват обаче наблюдения върху старогръцкия и римския епос, които биха обогатили съпоставителния анализ на жанрова и национално-етническа плоскост. Обяснението може би кореспондира с наличието на големия брой критическа литература по въпроса, както и с ограничения обем на самото учебно пособие, но така или иначе в него се чувства отсъствието им, като същевременно липсва конкретно пояснение по този въпрос.

Пособието се открива с теоретическо изясняване на категориите “мит” и “епос” като основополагащи в контекста на разглежданата проблематика. В по-конспективна или в по-концентрирана форма са представени особеностите на митологическото мислене,

тематичното групиране на митовете – космогонически, астрални, соларни, лунарни, антропогонически, календарни, есхатологични и др.; митовете на отделните народи – на Древния Египет, на Древния Китай, на Древна Индия, Славянската митология, на Древна Гърция и Рим и т. н. Относно епоса са разледани въпросите за същността му като литературна категория, за възникването, поетиката и историческото развитие на епическата форма. За жанровото определение на категорията е приведено мнението на редица руски учени като Жирмунски, Мелетински, Бахтин и други, като е възприето схващането на М. Бахтин за епоса като изображение на националното героическо минало в качеството му на “абсолютно минало” не само във времевата (начало, първи, първосъздател), но и като ценностна категория (хубаво, съществено). Изяснено е същевременно принципното различие между мит и епос, между митологически и героически епос, проблем от особено важно теоретическо значение за аналитичните разсъждения в книгата. В този пункт авторите възприемат и прилагат възгледа на П. А. Гринцер в съчинението му “Епосът на древния свят” за антропоцентризма на епическата поезия в отличие от теоцентризма на митологията, опирайки се на твърдението на Гринцер, че двете литературни категории боравят с една и съща проблематика – същностните прояви на човешкото битие, като митологията разглежда тази проблематика в по-обща и по-абстрактна перспектива с привличането на герои богове, а епосът я интерпретира в по-конкретен, антропоцентричен план, с въвеждането на герои земни хора, макар и изключителни, избраници на Съдбата. Авторите на пособието възприемат и произтичащия от тази идея възглед на Гринцер за идентичния разказен модел на мита и епоса, включващ типологически сходни мотиви и сюжети с тази разлика, че в мита, повествователната схема се проявява в по-чист вид.

Посочената изходна позиция задава насоката и уплътнява текста на учебното пособие, по конкретно на раздел “първи”, посветен на древната и ранносредновековната епическа поезия, като по-тясно свързани с митовете и традиционните вярвания. Проявите на епоса в тази част са разгледани веднъж в перспективата на водещите мотиви, сюжети и образи в разглежданите епически творби и втори път – в аспекта на свързаните с тях митически и легендарни

първообрази, кореспондиращи главно с календарните и космогоничните митологически представи у различните страни и народи. Така избраният подход създава системност на възприемането и позволява да се изяснят по-задълбочено, в иманентен и в сравнително-типологически план, жанровите особености на разглежданите произведения, както и да се открият по-отчетливо национално-специфичните им особености. Във втората част на пособието, посветена на “Песен за Роланд”, “Песен за моя Сид”, “Песен за нибелунгите”, предвид по-осезателната намеса на историческото начало в средновековния епос, вниманието е насочено към изясняване на типологическите сходства и различия на епическите теми, мотиви и образи в трите творби и тяхната връзка с реалните исторически и политически лица и събития. Подчергана е например принципната разлика между националния характер на френския и испанския героически епос, центрирани в темата за защита на родината от враговете ѝ, в сравнение с по-частната, семейно-родова проблематика на немския епос, като са изяснени и литературно-историческите причини, обуславящи това различие.

В пособието е представена и жанровата проблематиката на куртоазния рицарски роман поради близката му връзка с епоса и като свидетелство е проведен анализ на най-известната творба от този жанр – романа “Тристан и Изолда”.

В заключение специално трябва да се подчертае обстоятелството, че разглеждането на всяка тема е съпроводено с набор от материали, улесняващи акта на възприемането, като задания, насочващи вниманието към отделни проблеми и въпроси, приложения с фрагменти от художествени и научни текстове, въпроси за семинарни занятия, тестове за проверка на знанията, таблици с обяснение на непознати термини като монотеизъм, политеизъм, хтонически, бард, друид, сага и т. н. Пособието се отличава със стегнатост на изложението, обозрим обем, достъпен академичен стил, качества, които, заедно с добре промисленото и структурирано учебно съдържание, го представят като функционален, полезен и ценен помощник при изучаването на древния и средновековния епос.

Мариана Нинова